

Střední odborná škola Josefa Sousedíka Vsetín

KRIZOVÝ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Program proti šikanování

dle Metodického pokynu MŠMT ČR k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol
a školských zařízení č.j.24 246/2008-6

Školní rok 2009/2010

Tato směrnice č. SM/224/2009 nabývá účinnosti od 1.9.2009 a je platná pro školní rok 2009/2010.
Zpracovala: Ing. Danuše Wojtoňová – metodik prevence SPJ

Program proti šikanování

dle Metodického pokynu MŠMT ČR k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j.24 246/2008-6

Zpracovali:	pedagogický sbor SOŠ Josefa Sousedíka Vsetín
Jméno a příjmení, školní metodik prevence SPJ:	Ing. Danuše Wojtoňová
Jméno a příjmení, výchovný poradce:	Ing. Danuše Wojtoňová Mgr. Zdeněk Vrána
Konzultant:	Mgr. Zita Konvičná školní psycholog PhDr. Alena Hlavicová vedoucí úseku ředitele školy
Odpovědná osoba:	Mgr. Marek Wandrol ředitel školy
Pedagogická rada projednala dne:	1.9.2009

Program proti šikanování je otevřený a v průběhu školního roku bude i nadále ověřován, upravován a doplňován.

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu.

Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné zaměřit na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se vztahy v třídních kolektivech ještě před vznikem šikanování. K tomuto je potřeba zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v práci s dynamikou skupiny, v podpoře a upevňování zdravých norem chování žáků ve třídě.

Cílem předkládaného programu proti šikanování je upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci a řešení tohoto specifického problému.

OBECNÁ USTANOVENÍ

Na základě ustanovení zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění vydávám jako statutární orgán školy tuto směrnici. Směrnice je součástí organizačního řádu školy. Směrnice vychází z metodického pokynu MŠMT č.j. 24 246/2008-6 „Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení“ (závazný jen pro školy zřizované MŠMT).

Čl. 1

Charakteristika šikanování

- (1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.
- (2) Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Čl. 2

Projevy šikanování

- (1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:
  - Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
  - Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
  - Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).
- (2) Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabyt i rysy organizovaného zločinu. Příklady šikanování jsou uvedeny v příloze.

Čl. 3

Odpovědnost školy

- (1) Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, projevy neprodleně řešit a každé oběti poskytnout okamžitou pomoc.
- (2) Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.

(3) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřežazení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Čl. 4

Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

(1) Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Školy a školská zařízení při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporují solidaritu a toleranci,
- podporují vědomí sounáležitosti
- posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

(2) Ředitelé škol a školských zařízení odpovídají za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. **Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu *Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51* součástí Minimálního preventivního programu školy – „KOMUNITNÍ TŘÍDA, KOMUNITNÍ ŠKOLA“.**

Ředitelé zejména:

- Zajistí vzdělávání pedagogických pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí § 10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb. Vzdělávání školního metodika prevence ve specializačním studiu se řídí § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.
- **Zajistí v souladu s pracovním řádem** dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, podle potřeby při přecházení žáků mezi pavilony školy a do zařízení školního stravování. Především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.
- Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.

(3) Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka. Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům, ovlivňují chování žáků.

(4) Ve školním řádu jsou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

Čl. 5

Program proti šikanování

(1) Každá škola si vytvoří vlastní program proti šikanování, pokud ho doposud nemá. Tento program je obsažen v Minimálním preventivním programu.

(2) Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence SPJ. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy.

(3) Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu.

(4) Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení. Konkrétně je nutné rozpracovat dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.
2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi (viz čl. 9) a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

(5) S krizovým plánem jsou vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci (přiměřeně jejich věku), studenti a jejich zákonní zástupci.

Čl. 6

Postupy řešení šikanování

(1) Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

(2) Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování. Jednotlivá stádia jsou blíže popsána v příloze č. 2 Stádia šikanování.

(3) Metody vyšetřování šikanování:

A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto pěti krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

(4) V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Doporučuje se seznámit pedagogické pracovníky s informací MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24 *Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané*.

(5) V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Čl. 7

Výchovná opatření

(1) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

(2) Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

(4) V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Čl. 8

Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

Čl. 9

Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence SPJ, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),

(2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(3) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Čl.10

Závěrečná ustanovení

1. Kontrolou provádění ustanovení této směrnice je statutárním orgánem školy pověřen zaměstnanec: metodik prevence sociálně patologických jevů.
2. Zrušuje se předchozí znění této směrnice, která vycházela z Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 28 275/2000 - 22
3. Směrnice nabývá účinnosti dnem: 1.9.2009
4. Zaměstnanci školy s tímto řádem byli seznámeni na pedagogické radě dne 1.9.2009

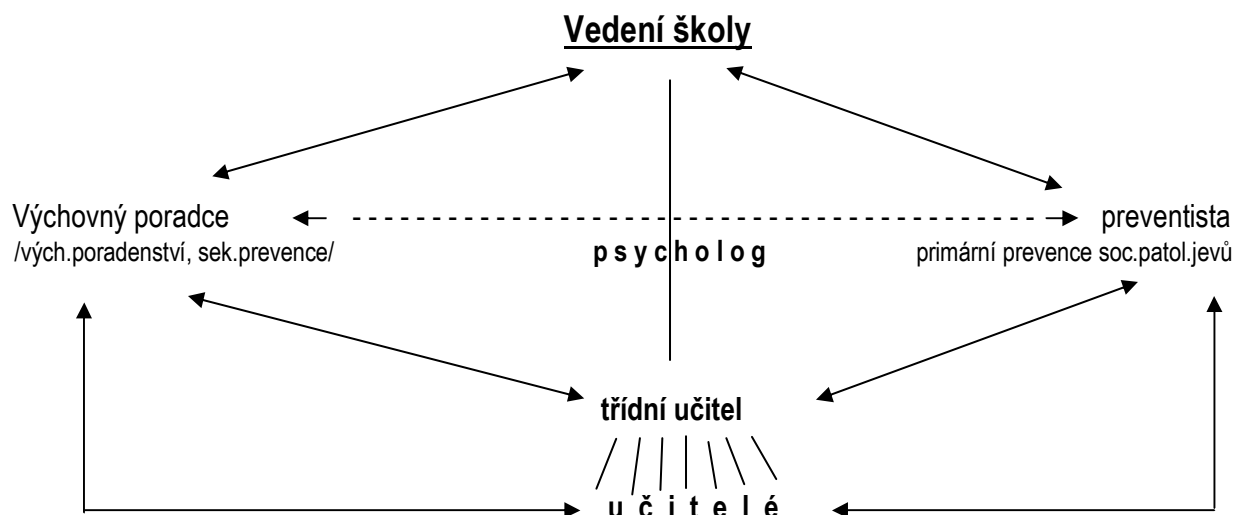
Přílohy:

- Příloha č. 1 Prevence na škole a výchovné poradenství
- Příloha č. 2 Páteř prevence SPJ ve školství
- Příloha č. 3 Začlenění „Programu proti šikanování“ v MPP školy
- Příloha č. 4 Roční harmonogram skupinových činností – školní rok 2009/2010
- Příloha č. 5 Protidrogová preventivní strategie
- Příloha č. 6 Organizační zajištění prevence SPJ zneužívání návykových látek
- Příloha č. 7 Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování
- Příloha č. 8 Stádia šikanování
- Příloha č. 9 Příklady šikanování
- Příloha č. 10 Informační leták pro studenty SŠ
- Příloha č. 11 Doporučená literatura z oblasti školního šikanování

Vsetín 1.9.2009

Mgr. Marek Wandrol
ředitel školy

Střední odborná škola Josefa Sousedíka Vsetín

PREVENCE NA ŠKOLE A VÝCHOVNÉ PORADENSTVÍ**Organizační a obsahové schéma****Výchovný poradce**

- seznamuje s úkoly vých. Poradensví
- akce a agenda profiorientace, přihlášky
- přednášky pro rodiče, žáky, učitele
- péče o problémové žáky se záv.přestupky (záškol.)
- zařazení žáka do spec.péče, škol.zařízení

- depistáž potenc.problémových žáků
- péče o tato děti (rodiny)
- sledování péče o talenty
- konzultace, žádosti o odborné vyš.
- kariérové poradenství

- ind.poradenství při řešení problémů
- informační servis
- zprostředkovává další odb.služby
- sleduje efektivnost navrž.opatření

- ped.psych.poradna (metodik VP)
- ped.psych. poradna (jednotl.prac.)
- oddělení péče o dítě OkÚ
- odd. soc. prev. OkÚ
- IPS ÚP
- ostatní (lékaři)

spolupráce na úrovni

**v
e
d
e
n
í
š
k
o
l
y**

t
ř
í
d
n
í
u
č
i
t
e
l

ž
á
c
i
r
o
d
i
č
e

i
n
s
t
i
t
u
c
e

preventista

- seznamuje s úkoly prevence (minimální preventivní programy školy)
- přednášky pro rod., žáky, uč.
- péče o probl. Třídy (šikana)
- účast tříd na prev. Akcích

- navrhuje PP pro jednotl.roč.
- koordinuje jeho plnění v rámci osnov i mimo ně
- vzdělávání v oblasti soc.pat.jevů
- spolupráce na analýze vých.výsledků probl. Tříd

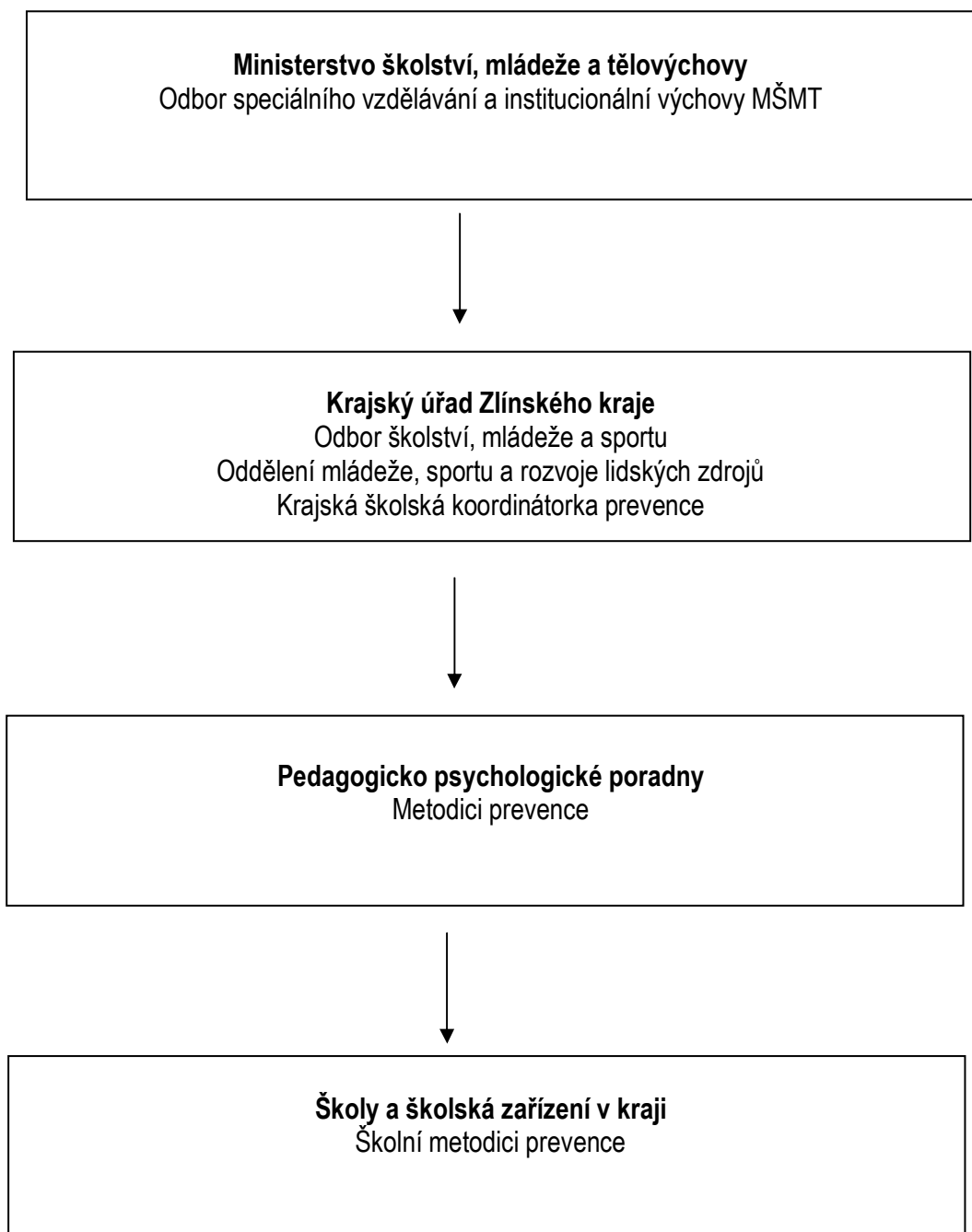
- sleduje možnosti volnočas.aktivit
- vyhodnocuje účinnost PP

- ped.psych.poradna (met. PP)
- okresní metodik prevence
- odd.prev. OkÚ

- OHS
- ostatní (nestát. Zařízení)

PÁTEŘ PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ VE ŠKOLSTVÍ

Vertikální úroveň

ZAČLENĚNÍ „PROGRAMU PROTI ŠIKANOVÁNÍ“ V MPP ŠKOLY

„KOMUNITNÍ TŘÍDA, KOMUNITNÍ ŠKOLA“

I. SPOLUPRÁCE S VEDENÍM

- seznámit ředitele a vedení SOŠ s návrhem a plánem programu
- dohodnout základní pravidla realizace programu ve škole
- zajistit průběžnou podporu a spolupráci s vedením školy, materiální a finanční zabezpečení
- ve spolupráci s vedením školy analyzovat a statisticky vyhodnocovat efektivitu programu
- průběžně informovat vedení školy o plnění plánu práce výchovných poradců, metodika prevence sociálně patologických jevů a ŠPP,

II. SPOLUPRÁCE S PEDAGOGICKÝMI PRACOVNÍKY, ZAPOJENÍ PEDAGOGŮ DO VZDĚLÁVACÍCH AKCÍ

- seznámit pedagogické pracovníky s filozofií programu a zaangažovat je do jeho realizace
- metodické školení všech pracovníků pro prezentaci ŠPP
- za podpory vedení úzce spolupracovat s ŠPP (problémoví žáci, jednání s rodiči atd.)
- v přípravném týdnu uskutečnit vzdělávání učitelů na téma „Vztahy ve sborovně a vztah učitel a žák“ + Bálintovskou metodou problémové případy na toto téma.
- v průběhu celého školního roku budou učitelé ON, EK, OV využívat při realizaci bloku „Úvod do světa práce“ školní poradenské pracoviště v rámci metodických ukázek naplnění tohoto bloku – bude realizována příprava žáků vycházejících ročníku pro vstup na trh práce,
- pokračovat v úzké spolupráci s ÚP – žáci vycházejících ročníku se zúčastní besed na ÚP
- během školního roku budou pedagogičtí pracovníci pravidelně vzdělávání na téma prevence SPJ – šikana, záškoláctví, drogová závislost apod.
- maximálně využívat informací, dovedností získaných v rámci přednášek, výcviku a individuálních konzultací zejména ve vztahu k žákům se SVP, zabezpečení prevence sociálně patologických jevů
- seznámit žáky s MPP, školním řádem, klasifikačním řádem
- jednou za čtvrt roku, nebo dle požadavku třídy, uskuteční třídní učitelé besedu s žáky své třídy na volné téma o jejich problémech, stresech, úspěších, přáních a zkušenostech
- na třídních hodinách vyčlenit prostor pro diskusi o zdravém životním stylu a o problematice výchovy
- sledovat vývojové a individuální potřeby žáků, vyučující jsou seznámeni s žáky, kterým je třeba věnovat zvýšenou speciální péči
- do vzdělávání žáků důsledně začleňovat problematiku etické a právní výchovy a propagaci zdravého životního stylu, praktické kariérové poradenství
- informovat rodiče na třídních schůzkách o záměrech a způsobech realizace programu
- školní psycholog bude mít pravidelné programy pro žáky 1.ročníků a pravidelné vstupy v hodinách ostatních tříd dle domluvy s vyučujícími
- podílet se na přípravě a realizaci individuálních vzdělávacích plánů, pracovat s nadanými žáky
- spolupracovat na tvorbě a realizaci programu „Podpora romských žáků“

III. ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVÍŠTĚ, PORADENSKÉ SLUŽBY

ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

- metodické vedení pracoviště, pedagogů
- tvorba metodický a koncepčních materiálů, metodická pomoc při jejich realizaci

- komplexní zabezpečení diagnostických, psychoterapeutických a edukativních služeb při řešení problémů ve vývoji a vzdělávání mládeže ve škole a v rodině, zaměřených zejména na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- krizová intervence pro žáky, rodiče a pedagogy
- depistáž a samostatné provádění náročných kontaktních činností zaměřených na jedince a skupiny se zvýšeným rizikem neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji
- systematická práce s neprospívajícími žáky, žáky se speciálními vývojovými poruchami, nadanými žáky včetně doporučení individuálního vzdělávacího plánu
- psychodiagnostická a psychoterapeutická činnost u obtížně vychovatelných jedinců, stanovení preventivních a nápravných postupů
- individuální případové práce i skupinové práce s třídními kolektivy s využitím efektivních metod, ulehčovat adaptaci žákům na nové prostředí, optimalizovat vývoj struktury třídního kolektivu
- individuální i skupinové práce s rodiči, zákonnými zástupci
- provádění bilanční diagnostiky profesní orientace žáků ve spolupráci s výchovným poradcem
- konzultace pro žáky, rodiče, vedení školy, pedagogy, výchovného poradce, metodika prevence, pracovníky PPP, SPC, ÚP, orgány sociálně-právní ochrany dětí
- diagnostika prostředí školy, třídních kolektivů, osobnostních a intelektových vlastností žáků, jejich rodinného zázemí, sociálního zázemí a následné terapeutické postupy
- spolupráce s vedením školy, pedagogy, výchovným poradcem, metodikem prevence
- zpracování a prezentace metodiky primární a další prevence sociálně patologických jevů ve skupinách dospívající mládeže ve spolupráci s metodikem prevence
- metodické vedení k rozvoji klíčových kompetencí pro život a práci žáků
- přednáškové, výcvikové, publikační, vědecké činnosti a vlastní permanentní vzdělávání
- Příloha č. 2

VÝCHOVNÝ PORADCE (ve spolupráci se školním psychologem)

- depistáž žáků s SVP
- kariérové poradenství ve škole
- koordinace informační činnosti pro žáky ve škole, třídní učitelé v oblasti volby povolání
- metodická pomoc v oblasti dlouhodobé profesní orientace žáků zejména žáků s SVP
- metodická pomoc v dlouhodobém systematickém sledování a tvorbě podmínek pro harmonický vývoj žáků
- zpracování osobní charakteristiky žáků při jejich problémech
- informovanost učitelů, rodičů a žáků o činnosti výchovného poradenství
- individuální pomoc při řešení výchovných a výukových obtíží žáků
- spolupráce s PPP, SPC, orgány sociálně-právní ochrany dětí, metodikem prevence, ÚP, ŠP ...

ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE (ve spolupráci se školním psychologem)

- zajištění prevence sociálně patologických jevů
- vypracování komplexního a dlouhodobého minimálního preventivního plánu
- aktivity uplatňované v rámci preventivní činnosti
- důsledné a soustavné vzdělávání žáků, učitelů a ostatních pracovníků ve školství, osvěta rodičů v oblasti zdravého životního stylu, etické a právní výchovy
- podíl na utváření postojů ke společnosti, zdravému životnímu stylu a speciálně k zneužívání drog u žáků, rodičů, učitelů
- podíl na utváření optimálních podmínek pro vzdělávací proces, minimalizace nepříznivého ovlivňování rozvoje schopností a osobních vlastností žáků
- vést k rozvoji dovedností sociální komunikace, zvládání sociálních vztahů a stresových situací žáků, učitelů, dovednosti říkat „ne“
- poskytovat důvěryhodné, snadno dostupné poradenské služby pro žáky, rodiče a učitele,
- vést ke zvýšení nabídky a rozvoje volnočasových aktivit
- ve spolupráci se školním psychologem seznámit rodiče na úvodní besedě před třídními schůzkami se ŠPP, MPP, školním řádem, klasifikačním řádem, žáci budou informováni při návštěvě ŠPP interakčními technikami

- úzká spolupráce s VP, PPP, orgány sociálně-právní ochrany dětí, okresním metodikem prevence, krajským školským koordinátorem prevence, speciálními institucemi zabývajícími se drogovou problematikou, OHS, Polici ČR
- metodické vedení pedagogů v této oblasti, osvětová a přednášková činnost
- vyhodnocování účinnosti programů

ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE – zpracování projektů, podíl na vzdělávání pedagogů

- **zpracování projektů pro romské žáky**
- společně se školním psychologem realizovat projekt pro sportovně seznamovací kurzy – „PREVENCE ŠIKANY VE ŠKOLNÍM KOLEKTIVU“, „POZNEJ SEBE, POZNEJ DRUHÉ“, program projektu bude osobně zprostředkován žákům školním psychologem a metodikem prevence
- na úvodním vstupu v rámci SSK naváže celoroční program prevence šikany, záškoláctví, drogové závislosti pro 1.ročníky
- **prevence vzniku SPJ v oblasti zneužívání návykových látek**
  1. pro 1.ročníky – „DOTAZNÍK PRO ANALÝZU RIZIK“ – vyplní žáci pod vedením metodika prevence na SSK
  2. na základě výsledků bude v celoročním programu školního poradenského pracoviště zakomponován interakční blok zabývající se tímto problémem
  3. žákům bude během celého školního roku předkládána nabídka nejrůznějších kroužků, kulturních a společenských aktivit, soutěží, besed, výstav, sportovních akcí ...
  4. systematicky a komplexně budou vedeni ke zdravému životnímu stylu
  5. využití sekundární prevence, osvěty
  6. protidrogové programy ve spolupráci s nízkoprahovým Centrem Archa Vsetín s o.s.ZIP Havířov, s lektorem ex-user Vítem Hrbáčkem
- **podpora a rozvoj sociálních a občanských kompetencí**
  1. realizovat výcvikový blok rozvoje sociálních a občanských kompetencí v rámci předmětů OV, AJ, ČJ – jedná se o komunikaci, týmovou spolupráci, rozhodování, vztah k celoživotnímu vzdělávání (metodik prevence společně se školním psychologem)
  2. do tohoto programu zapojit všechny ročníky na SOS
  3. školní řád:
    - žáci budou seznámeni prostřednictvím třídních učitelů
    - žáci + rodiče prostřednictvím metodika prevence a školního psychologa na úvodní besedě v září před třídními schůzkami a žáci při návštěvě ŠPP interakčními technikami
    - během celého školního roku budou žáci vedeni k dodržování práv a povinností vyplývajících ze školního řádu
- **poradenské služby**
žáci, pedagogičtí pracovníci, rodiče mají k dispozici školní poradenské pracoviště, výchovné poradce, metodika prevence sociálně patologických jevů, lze zajistit kontakty s PPP, ÚP, sociálními pracovníci ....

SPECIÁLNÍ PEDAGOG

- prozatím externí, intenzivní spolupráce v rámci metodické součinnosti s PPP

IV. SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY, PARTNERY

Během školního roku spolupracujeme:

- ŠPP Institutu PPP Praha v rámci projektu RSPP – VIP II
- Nízkoprahové zařízení ARCHA Vsetín
- o.s. ZIP Havířov
- krizového centra – konkrétní řešení naléhavých případů, konzultace žáků
- oddělení sociální prevence (referát sociálních věcí) a kurátory pro mládež
- Úřadu práce – besedy pro žáky vycházejících ročníků
- Městský úřad Vsetín- odbor sociálních věcí, úzká spolupráce se sociálními kurátory, oddělení péče o dítě

- Město Vsetín – Komise prevence kriminality
- PPP Vsetín a Valašské Meziříčí
- Poradny AIDS, zdravotnické zařízení
- Aprobační služby
- Hygiena
- Červený kříž
- Zdravotnické zařízení - lékaři, psychiatrické ambulance
- Centrum KLÍČ – pomoc pro drogově závislé
- Linka důvěry
- Policie ČR - oddělení pro děti a mládež
- Odbor školství, mládeže a sportu – Krajský úřad Zlínského kraje se sídlem ve Zlíně
- Úzká spolupráce s rodiči v rámci ŠPP

V. METODICKÉ POMŮCKY, INFORMACE, KONTAKTY

- ve školní knihovně a ŠPP je vyčleněn prostor pro literaturu, videokazety a propagační materiály zabývající se problematikou zdravého tělesného a duševního vývoje žáků
- tyto materiály jsou přístupné všem pedagogům, kteří je využívají v rámci své výuky
- žákům byly do tříd poskytnuty propagační materiály směřující proti zneužívání návykových látek, zabývající se sexuální prevencí a propagací zdravého životního stylu
- u výchovných poradců a školního psychologa je možno zjistit informace o institucích, organizacích a odbornících, kteří v oblasti prevence působí
- ve složce **výchovné poradenství**, která je uložena ve sborovně školy, jsou vloženy telefonní seznamy těchto institucí a odborníků
- pravidelné aktuality a informace jsou vyvěšeny na určené nástěnce pro žáky
- zpětná vazba je formou osobního individuálního kontaktu nebo prostřednictvím schránky důvěry
- po chodbách školy jsou umístěny propagační plakáty

VI. KONZULTAČNÍ HODINY, INFORMACE PRO RODIČE

1) UČITELÉ TEORETICKÉHO VYUČOVÁNÍ

- každou středu 14.30 hod. do 16.00 hod.
- v naléhavých případech a mimo konzultační hodiny jen po předchozí telefonické domluvě

2) UČITELÉ ODBORNÉHO VÝCVIKU

- denně 6.00 hod. do 7.00 hod. 14.15 hod. do 14.30 hod.
- v naléhavých případech a mimo konzultační hodiny jen po předchozí telefonické domluvě

3) METODIK PREVENCE SPJ

- Ing. Danuše Wojtoňová

- pondělí 13.00 hod. do 15.00 hod.
- středa 8.00 hod. do 9.30 hod. 12.30 hod do 14.00 hod.
- čtvrtek 12.00 hod. do 14.00 hod.
- pátek 8.00 hod. do 12.00 hod.
- v naléhavých případech a mimo konzultační hodiny jen po předchozí telefonické domluvě

4) VÝCHOVNÍ PORADCI

- Ing. Danuše Wojtoňová

- úterý 14.15 hod. do 15.00 hod.
- středa 14.30 hod. do 16.00 hod.
- pátek 13.00 hod. do 15.00 hod.
- v naléhavých případech a mimo konzultační hodiny jen po předchozí telefonické domluvě

- Mgr. Zdeněk Vrána

- středa 14.30 hod. do 16.00 hod.
- čtvrtek 14.15 hod. do 15.00 hod.
- pátek 11.00 hod. do 13.00 hod.
- v naléhavých případech a mimo konzultační hodiny jen po předchozí telefonické domluvě

5) ŠKOLNÍ PSYCHOLOŽKA

- Mgr. Zita Konvičná

- pondělí 8.00 hod. do 12.30 hod. 13.00 hod. do 14.00 hod.
  - úterý 8.00 hod. do 12.30 hod. 13.00 hod. do 15.00 hod.
  - středa 8.00 hod. do 12.30 hod. 13.00 hod. do 15.00 hod.
  - čtvrtek 8.00 hod. do 12.30 hod. 13.00 hod. do 14.00 hod.
  - pátek 8.00 hod. do 12.30 hod. 13.00 hod. do 14.00 hod.
  - v naléhavých případech a mimo konzultační hodiny jen po předchozí telefonické domluvě
- žáci si mohou v průběhu dne dohodnout s jednotlivými pedagogickými pracovníky a školní psycholožkou termíny konzultací a doučování v jednotlivých předmětech

VII. POSTUP V PŘÍPADĚ ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

- pověřený pracovník školy provede diskretní šetření, pohovor s žákem, doporučí mu konzultaci s odborníkem ze zdravotnického zařízení, pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče
- při potvrzeném důvodném podezření je nutné kontaktovat rodiče, nebo zákonné zástupce
- průkazné zjištění zneužívání návykových látek ve škole nebo v případě, že žák je prokazatelně ovlivněn drogou (alkoholem) v době vyučování, musí ředitel školy nebo pověřený pracovník **postupovat následovně:**
  1. uvědomit rodiče nebo zákonné zástupce
  2. uvědomit ŠÚ, uvědomit oddělení péče o děti a mládež
- v případě dealerství je nutné věc oznámit policii ČR

VIII. AKTIVITY A AKCE PRO ŽÁKY

- kulturně výchovné akce dle aktuální nabídky
- filmová a divadelní představení
- vzdělávací programy a exkurze
- účast na soutěžích
- sportovní kurzy, nabídka sportovního využití
- účast na benefičních a nadačních akcích
- odborné přednášky
- velmi důležitá je koncepčnost a soustavnost vlivu na žáka s výraznou převahou pozitivních motivů, vzorů a aktivit, posilující zdravé způsoby chování a osobní odpovědnost žáků za zdraví
- dodržování ustanovené "Úmluvy o právech dítěte" ve smyslu práva dítěte na fyzický, duševní, morální, duchovní a sociálně zdravý rozvoj zajistí podmínky optimálního rozvoje žáků
- na škole aktivně pracuje několik zájmových kroužků, každý kroužek má v prostorách SOŠ vyčleněnou nástěnku, na které průběžně informují ostatní žáky a pedagogické pracovníky o své činnosti

Učitelé a všichni pedagogičtí pracovníci by měli být schopni vybavit žáky jak se vyrovnat s náročnými životními situacemi, jak řešit konflikt, zvýšit odolnost žáků vůči sociálně patologickým jevům, snížit riziko a vliv, které narušují zdravý osobní a sociální vývoj, vychovávat k toleranci a zdravému životnímu stylu.

Nesměji však zapomínat na vytváření atmosféry vzájemného porozumění, posílit sebedůvěru a sebeúctu, rozvíjet sebekontrolu. Proto je nutné další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence.

Mladý člověk má pouze dvě možnosti. Buď zmobilizuje všechny své síly a překoná všechna rizika, nebo prohraje a uvízne v síti sociální patologie. Je nutné předcházet výskytu těchto jevů a hledat účinnou preventivní strategii. Tento program má být jedním z kroků ke snížení rizik, k nalezení a udržení sebedůvěry a k posílení hodnotového systému.

Naše kolektivní úsilí výstižně vyjadřují slova profesora Matějčka :

„ Jeden dobře vyřešený případ znamená často i vyřešený lidský osud, tedy něco, co nás přesahuje v čase i ve společenských důsledcích“.

ROČNÍ HARMONOGRAM SKUPINOVÝCH ČINNOSTÍ ŠKOLNÍ ROK 2009/2010

Cíl:

- navození bezpečného prostředí využitím techniky komunitního společenství
- pozitivní ovlivňování třídní dynamiky pro přechod žáků ze ZŠ do nového kolektivu
- integrace žáků s SVP
- prevence sociálně patologických jevů (zejm. šikany, záškoláctví)
- sebepoznání, poznání druhých, zvyšování sebevědomí, rozhodnosti pomocí zpětné vazby vrstevníků a využitím skupinové dynamiky
- psychosociální výcvik interakčními metodami k osvojení klíčových přenositelných dovedností důležitých pro práci a život:
  - komunikativnost (dovednost diskutovat, naslouchat, tolerovat jiný názor, vysvětlovat, vlastní interpretace a názor)
  - rozvoj schopnosti učit se (sebezpoznání, zjišťování vlastních schopností, zájmů, cílů osobnostního rozvoje, aktivity na zvýšení efektivity učení, výkonu, zodpovědnost za vlastní osud)
  - práce v týmu (podíl na určování společných cílů, přebírání zodpovědnosti, volba metod k dosažení cíle, tolerance k druhým i k sobě samému)
  - řešení problému (analýza identifikace podstaty problému, hledání cest řešení, plánování, hodnocení efektivity)

Program aktivního sociálního učení žáků, 1. ročník

1. schůzka – září 2009, 10 tříd po 2 hodinách v rámci SSK, Hustopeče

2. schůzka – říjen 2009, 10 tříd po 1 hod

Aktivity:

- význam nabízených služeb pro žáky, objasnění práce školního psychologa
- seznámení s technikou komunitního kruhu
- stanovení pravidel v komunitě (participace žáků) – právo mluvit, mít vlastní názor, nemluvit, tolerovat názory druhých, mluví jen jeden, zachování intimity
- základní komunikační techniky: seznámení se navzájem
sebe prezentace interakční technikou ve dvojicích, naslouchání, verbální, neverbální techniky, technika „Ústava třídy“ – skup.
tvorba pravidel chování

Cíl: zvnitřnit pravidla slušného chování k sobě navzájem tím, že si je žáci sami vytvoří a přijmou. Prolomit komunikační a sociální bariéry rychlým seznámením se spolužáky. Položení základu bezpečného prostředí ve třídě, tolerantnosti odlišností druhých, možnost vyjádřit se důstojně před celou třídou.

Pomůcky: tabule, křídly, 45 výkresů A4, 10 výkresů A2, pastelky, fixy.

3. schůzka – listopad 2009

Aktivity:

- skupinové interakční hodnocení SSK pomocí techniky „Erb“
- technika „ruka“

Cíl: posílení vzájemnosti, práce v týmu, vytváření struktury (pozic) třídy, posilování sebevědomí, sebepoznání a poznání druhých prostřednictvím zpětné vazby

Pomůcky: skupinově vyhodnocený Erb, 270 výkresů A4, pastelky, tužky 30.

Program – pozitivní ovlivňování třídní dynamiky, 1. ročník

4. schůzka – prosinec 2009

Aktivity:

- technika „Škola“ – zjišťování náznaků ubližování, problémů žáků
- společná kresba „Škola našich snů“

Cíl: prevence kumulace možných problémů ve třídní dynamice i u jednotlivých žáků a jejich následná korekce. Posilování třídní soudržnosti.

Pomůcky: ofocený materiál „Škola“ – 270 x 9 balíčků papírů cca 5 metrů, barvy, štětce, misky, pastelky.

5. schůzka – leden 2010

Aktivity:

- skupinové vyhodnocení „Školy“. Materiál „Ve škole se chceme cítit bezpečně“ – skupinová spolupráce při prezentaci individuálních zkušeností (zážitků) se šikanou na ZŠ (psychodrama)
- technika „Strom“ – doplnění vstupní diagnostiky projektivní metodou.

Cíl: na základě vyhodnocení „Školy“ korekce možných problémů, prostřednictvím prožitku vcítění se do pozice obětího beránka. Uvědomění si podobnosti a rozdílnosti povah. Hlubším sebepoznáním zvýšení tolerance k sobě a druhým.

Pomůcky: vyhodnocená „Škola“, ofocený materiál „Ve škole se chceme cítit bezpečně“ – 9x, propisky – 9x, papíry – 9x, tužka 30x, výkres 270x, pastelky.

Program „vážím si sebe, vážím si druhých“, 1. ročník

6. schůzka – únor 2010

Aktivity:

- technika „Kameny“ – prožitková technika
- technika „Tichá pošta“ – objasnění komunikačního šumu

Cíl: sebepoznání, schopnost identifikace s rodiči, nalézání vlastní identity, tolerance k sobě samému a druhým lidem. Praktické ověření toho, že si někdy nemusíme rozumět díky porušování základních komunikačních pravidel

Pomůcky: kameny

Program komunikační, 1. ročník

7. schůzka – březen 2010

Aktivity:

- práce s tichem (příprava na relaxaci)
- práce s tichem (příprava na relaxaci)

Cíl: nácvik dovednosti naslouchat (druhým i vlastnímu nitru), uvědomění si neverbálních komunikačních projevů lidí – rozpoznávat řeč těla. Uvědomit si důležitost 1. dojmu při působení na lidi, kteří nás dobře neznají (noví spolužáci, učitelé, budoucí zaměstnavatelé ..)

Pomůcky: 270 proužků papíru, 30 propisek.

Program psychosomatický, 1. ročník

8. schůzka – duben 2010

Aktivity:

- „Fenomén psychomotorický“ – propojenost tělesného a duševního, psychosomatika
- Základní nácvik relaxace – uvolnění, dýchání, srdeční tep, muzikoterapie
- Technika prožitkové imaginace „Ve které části svého těla nejvíc cítíš...“

Cíl: přijetí vlastního těla, umění být sám se sebou, uvědomění si propojenosti duševního a tělesného, dokázat uvolňovat své tělo, psychiku a tím ovládat i své chování. Uvědomění si souvislosti s neverbální komunikací.

Pomůcky: CD přehrávač, nahrávky relaxační hudby, 30x nit, 30x kroužek

Program právního vědomí – asertivní dovednosti I., 1. ročník

9. schůzka – květen 2010

Aktivity:

- technika „Vytrhávání rohů“ – práva pro každého, práva pro všechny + materiál akreditované metodiky „Práva dětí a mládeže“
- nácvik základních asertivních metod – umění říkat ano, ne, přijímat kritiku, pochvalu

Cíl: prožitkové pochopení věty „chovej se tak, jak chceš, aby se k tobě chovali druzí neboli práva a povinnosti jsou pro všechny. Nácvik dovednosti prosazovat oprávněný požadavek, dovednosti umět odmítat, dovednosti pracovat s kritikou

Pomůcky: 270 papírů A4, materiál „Práva dítěte“

Program skupinové třídní dynamiky, identif. hodnot a cílů, skup. hodnocení, 1. ročník

10. schůzka – červen 2010

Aktivity:

- materiál „Jak se cítím ve škole“ – opakování techniky pro prevenci ubližování
- „Troje dveře“ – imaginační technika pro odhalení podvědomých hodnot, obav, cílů
- „Poušť“ – imaginační technika pro zjišťování sociální interakce

Cíl: ověřit, zda atmosféra ve třídě je zdravá a v opačném případě bezprostředně korigovat, uvědomit si sílu našich motivů (postojů k hodnotám, snažení o realizaci životních cílů)

Pomůcky: 270x materiál „Jak se cítím ve třídě“

Aktivity:

- hodnocení materiálu „Jak se cítím ve škole“ – interakční komunikace
- hodnocení prospěchu, chování, technika pochval
- hodnocení třídní atmosféry, vztahu ke škole a služeb ŠPP

Cíl: posilování komunikačních dovedností, schopnosti analyzovat a objektivně hodnotit, reflexe očekávání versus výsledek.

Pomůcky: 270x evaluační dotazník

Program kariérového poradenství pro život, vycházející ročníky

1. schůzka – leden 2010

Aktivity:

- pracovní psychodiagnostika (schopnosti, profesionální potřeby, zájmy, pracovní motivace + sebehodnocení, budoucí perspektivy, profesní a společenské kontakty)

Cíl: komplexní posouzení dynamického vývoje osobnosti

Pomůcky: baterie testů pro každého žáka

2. schůzka – únor 2010

Aktivity:

- orientace na trhu práce (inzerce, služby úřadů práce, zprostředkovatelen práce, obcházení zaměstnavatelů, Internet), informace o možném uplatnění v daném oboru v rámci města, kraje, ČR. Změny na trhu práce: struktura požadovaných profesí do r. 2010, přechod od instrumentálního pojetí zaměstnání k celoživotnímu vzdělávání, projektové činnosti, smluvním pracovním činnostem, týmové spolupráci. Forma: interakční beseda.

Cíl: citově podpořit vztah k celoživotnímu vzdělávání

3. schůzka – březen 2010

Aktivity:

- kontakt se zaměstnavatelem
- příprava na výběrové řízení, pohovor
- příprava strukturovaného životopisu

Cíl: psychosociálním výcvikem připravit na prezentaci na trhu práce
Pomůcky: ofocené materiály, čisté papíry

4. schůzka – duben 2010

Aktivita:

- nejčastější otázky zaměstnavatelů u přijímacího pohovoru

Cíl: psychodramatickou metodou navodit fikci výběrového řízení

Pomůcky: ofocené materiály

5. schůzka – květen 2010

Aktivita:

- Co dělat, když nenajdu práci? Seznámení s činností ÚP, vyplňování dotazníků, příprava dokumentů. Hodnocení programu žáky.

Cíl: konkretizace budoucích alternativ po ukončení střední školy, schopnost hodnocení skupinové a individuální činnosti.

PROTIDROGOVÁ PREVENTIVNÍ STRATEGIE

V prostředí školy tráví žáci velkou část dne, proto je velmi důležité, aby se dokázali vyrovnat se zátěží, kterou školní povinnosti přinášejí a naučili se vycházet se spolužáky.

Cílem metodika prevence SPJ, výchovných poradců a všech pedagogů je snaha snížení rizika a vlivů, které narušují zdravý vývoj mladého člověka.

Výchova mládeže ve škole má ukázat směr ke zdravému životnímu stylu a posílit sebedůvěru. Působení na naše žáky není zaměřeno pouze na předávání informací a prevenci, ale zahrnuje rovněž vzdělávání o mnohočetnosti problémů, které mohou nastat. Proto jsme působení neomezili jen do rámce jednoho předmětu, ale zahrnuli jsme je do všech oblastí výchovně vzdělávacích programů. Poradenské pracoviště bude poskytovat žákům, rodičům a učitelům komplexní poradenskou podporu.

I. HLAVNÍ CÍLE

- péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, edukační terapie s neprospívajícími
- skupinová práce s třídními kolektivy a vycházejícími ročníky
- individuální případová práce, terapeutické vedení, krizová intervence
- individuální konzultace a metodická podpora
- skupinová konzultace pro rodiče
- zvýšit odolnost žáků vůči sociálně patologickým jevům zejména šikaně
- snížit riziko a vliv, které narušují zdravý osobní a sociální vývoj
- výchova k toleranci a ke zdravému životnímu stylu
- vytvoření atmosféry vzájemného porozumění, respektu a tvůrčí aktivity
- posílit sebedůvěru a sebeúctu, rozvíjet sebekontrolu a sebepoznání
- systematicky vést žáky k přebírání zodpovědnosti za výsledky svého vzdělávání a k celoživotnímu vzdělávání
- zvýšit odolnost proti stresu, dlouhodobým frustracím prostřednictvím nácviku chování ve složitých životních situacích

II. PRIORITNÍ AKTIVITY

- navození bezpečného prostředí využitím techniky komunitního společenství
- pozitivní ovlivňování třídní dynamiky pro přechod žáků ze ZŠ do nového kolektivu
- vzdělávání v oblasti zdravého životního stylu, podpora sportovních a volnočasových aktivit
- pravidelné konzultace v rámci výchovného poradenství
- spolupráce s pedagogickými pracovníky v oblasti prevence
- občanská, právní a etická výchova v rámci teoretického a praktického vyučování i v mimoškolních aktivitách
- včasná depistáž (záchyt) rizikových skupin žáků, prevence sociálně patologických jevů
- důraz na spolupráci s rodiči, systémový přístup při řešení problémů : škola – žák-rodíče
- spolupráce s místními regionálními orgány v oblasti prevence sociálně patologických jevů
- vytváření příznivého klimatu důvěry, spolupráce a přátelské atmosféry ve škole
- podpora tvořivosti, soutěživosti, dovednosti žáků, vyhledávání talentu
- další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence, systematická profesní příprava

Náplň práce školního metodika prevence sociálně patologických jevů:

- zajištění prevence sociálně patologických jevů včetně spolupráce se ŠPP s cílem komplexního, systematického a dlouhodobého působení školního psychologa na žáky prostřednictvím psychosociálního učení (bude vycházet ze zkušeností osvědčeného interakčního programu dotovaného v pilotní fázi státním rozpočtem dle pravidel pro poskytování dotací KÚ Zlínského kraje – „Komunitní třída“ a pilotážního programu INTERPONS Praha podporovaného MŠMT)
- další aktivity uplatňované v rámci preventivní činnosti
- důsledné a soustavné vzdělávání žáků, učitelů a ostatních pracovníků ve školství, osvěta rodičů v oblasti zdravého životního stylu, etické a právní výchovy
- podíl na utváření postojů ke společnosti, zdravému životnímu stylu a speciálně k zneužívání drog u žáků, rodičů, učitelů
- podíl na utváření optimálních podmínek pro vzdělávací proces, minimalizace nepříznivého ovlivňování rozvoje schopností a osobnostních vlastností žáků
- vést k rozvoji dovedností v sociální komunikaci, zvládnutí sociálních vztahů a stresových situací žáků, učitelů, dovednosti říkat „ne“
- poskytovat důvěryhodné, snadno dostupné poradenské služby pro žáky, rodiče a učitele
- vést ke zvýšení nabídky a rozvoje volnočasových aktivit
- uplatňovat přiměřené represe
- úzká spolupráce s VP, PPP, orgány sociálně-právní ochrany dětí, okresním metodikem prevence, krajským školským koordinátorem prevence, speciálními institucemi zabývajícími se drogovou problematikou, OHS, Policií ČR aj.
- metodické vedení pedagogů v této oblasti, osvětová a přednášková činnost
- vyhodnocování účinnosti programů

Protidrogová preventivní strategie musí respektovat věk a osobní zvláštnosti žáků.

Prevence – to znamená:

1. spolupráce s rodiči
2. postupy při absenci
3. kontakty s odborníky, oddělní péče o dítě a rodinu, sociální kurátoři, oddělení sociální prevence, policie atd.,
4. prevence drogových závislostí (prevence sociálně-patologických jevů)
5. poskytování pravdivých a aktuálních informací
6. informování o poradenských možnostech

Postup v případě výskytu zneužívání návykových látek ve škole a školních zařízeních:

- pověřený pracovník školy provede diskrétní šetření, pohovor s žákem. Doporučí mu rozhovor s odborníkem ze zdravotnického zařízení, pedagogicko – psychologické poradny, střediska výchovné péče.

Při potvrzeném důvodném podezření je nutné kontaktovat rodiče, event. zákonného zástupce. Průkazné zjištění návykových látek ve škole nebo v případě, že žák je prokazatelně ovlivněn drogou (alkoholem) v době vyučování, musí ředitel školy nebo pověřený pracovník:

- uvědomit rodiče, popř. zákonné zástupce a zároveň kontaktuje zdravotnické zařízení
- uvědomí ŠÚ
- uvědomí oddělení péče o dítě

V případě dealerství je nutné věc oznámit policii.

Střední odborná škola Josefa Sousedíka Vsetín, Benátky 1779

ORGANIZAČNÍ ZAJIŠTĚNÍ PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Cíl:

- v návaznosti na **nespecifickou primární prevenci** sociálně patologických jevů školy v oblasti zneužívání návykových látek (aktivity ze školního preventivního programu podporující zdravý životní styl, zájmová činnost žáků ve volném čase prostřednictvím široké nabídky kroužků, soutěží, kulturních a sportovních akcí, morální oceňování vědomostí a dovedností nejlepších žáků a studijních výsledků tříd atd.) koncipovat i aktivity v oblasti specifické prevence SPJ školního poradenského pracoviště a školního psychologa:

Obsah:

- v práci s **třídními kolektivy** posilovat seběvědomí žáků, integraci v třídním kolektivu
- pomocí interakčních, psychosociálních metod a zpětné vazby vrstevníků vyzdvihovat pozitivní vlastnosti jednotlivých žáků
- v rámci asertivního výcviku formou scénotestu, psychodramatu vést žáky k rozhodnosti, prosazování oprávněného požadavku a odmítání neoprávněných požadavků (umění říkat ne i drogám), aniž by zasahovali do práv druhých
- zejména v I. ročnících navázat nenásilně na tzv. peer programy základních škol pořádaných pedagogicko psychologickými poradnami
- ve spolupráci s třídními učiteli, ostatními pedagogy, výchovnými poradci a metodikem prevence SPJ provádět počáteční a průběžnou **individuální** depistáž žáků s poruchami učení a chování, nabízet jim i rodičům odborné poradenství školního poradenského pracoviště
- od počátku školního roku ve spolupráci s třídními učiteli sledovat projevy třídních kolektivů i jednotlivců v rámci skreeningových šetření.

Ve specifické prevenci se zaměřit:

- zprostředkování nejnovějších informací na české i světové drogové scéně (materiály zajistí metodik prevence SPJ)
- intenzivní interakční metodou s využitím znalostí a zkušeností žáků v této oblasti vést k náhledu na škodlivost a nebezpečnost nadužívání drog
- využít zpětnou vazbu vrstevníků, kteří neužívají drogy
- zaměřit se v této osvětové činnosti na nejčastěji mladistvými nadužívané (společensky legální) drogy – nikotin, alkohol, „pololegální“ marihuanu + nejvíce nebezpečnou psychotropní látku – toulén
- v měsíci březnu – dubnu 2010 pozvat k interakční besedě bývalého narkomana (garantuje Ing. Plšek, předseda komise kriminality při Městském úřadě Vsetín)

Ve specifické selektivní a indikované prevenci:

- v případě prokázání zneužívání návykových látek ve školním prostředí reagovat okamžitým výchovným opatřením, zabezpečit součinnost třídního učitele a metodika prevence SPJ s rodiči popřípadě i sociálním pracovníkem, policií, nabídnout žákovi a rodičům odbornou poradenskou pomoc školního psychologa
- v případě podezření na zneužívání psychotropních látek oznámí třídní učitel své podezření o špatném zdravotním či psychickém stavu žáka vhodným způsobem rodičům, nabídne žákovi a rodičům odbornou poradenskou pomoc ŠP

Účast:

- zejména žáci všech I. ročníků, dle potřeb i žáci vyšších ročníků

Forma:

Skupinová, individuální

- psychodiagnostické metody k sebepoznání, rozvoji osobnosti, sebevědomí
- intenzivní interakční metody
- výcvik dovedností

Termín:

průběžně v rámci schváleného plánu školního poradenského pracoviště

- rozvoj sebevědomí, pozitivních vlastností atd. září - červen 2009 - 2010
- sekundární protidrogová prevence listopad - prosinec 2009
- umět říkat ne drogám v rámci asertivity březen - duben 2010

Zodpovídá:

- tým pracovníků školního poradenského pracoviště: TU, VP, metodik prevence ŠPJ a metodický vedoucí ŠPP školní psycholog

PŘÍKLADY NEPŘÍMÝCH A PŘÍMÝCH ZNAKŮ ŠIKANOVÁNÍ

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- Zejména je třeba věnovat pozornost žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností.

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy, zvláště když dříve mělo dítě školu rádo. Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.

- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

STÁDIA ŠIKANOVÁNÍ

Motto:

„Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj“.

- První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“.
- Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka.
- Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nevhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit.
- Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou.
- V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nevhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování:

podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

PŘÍKLADY ŠIKANOVÁNÍ

1. Případ: „Zpověď oběti počátečního stadia šikanování“

(doslovný přepis)

- *nadávej mi*
- *dělej mi naschvály*
- *maj na mne poznámky když přijdu po nemoci*
- *rejpaj do mne*
- *když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet tak mu poraděj mne*
- *když nejsem ve škole říkaj učitelům, co není pravda*
- *když něco provedou, snaží se to svalit na mne*
- *když se učitel zeptá jestli někdo má tahák, hned se všichni ozvou, že mám já*
- *vo hodině, když písemka, tak zničeho nic se ozve abych neopisoval*
- *všichni maj strašnou radost když dostanu špatnou známku*
- *když jsem služba, tak všichni udělaj ve třídě nepořádek*
- *nepouští mne mezi sebe když si povídají*
- *když si řeknu o sešit tak řeknou, že ho nemají dopsanej a pak ho pučej někomu jinýmu*
- *ve frontě na oběd mne předbíhají*
- *když je ve třídě smrad tak hned řeknou že jsem si prd*
- *povyšujou se nade mne*
- *nic mi nepučej*
- *když něco udělám, hned to všem řeknou*
- *plivnou mi na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou*
- *když v matice někdo počítá na tabuli, tak mu raděj a řeknou mu i výsledky. Ale mně ne. Když už mi poraděj, tak špatně*
- *někdy mi tašku zamknou do skříně a říkaj že od ní nemaj klíč*
- *když se učitel zeptá kdo chybí tak místo mého jména řeknou nějakou nadávkou*

2. Případ: „Premiantka třídy“ – za určitých okolností se může stát obětí šikany kterékoli dítě.

Dívka, premiantka třídy závodně hrající tenis, se stala terčem kritiky a nemilosti skupiny spolužáků. Nedokázala se zapojit do společné zábavy, snad působila poněkud křečovitě a byla příliš orientována na výkon. To však neopravňovalo zdatného a oblíbeného chlapce, aby jí dlouhodobě fyzicky ubližoval. Jelikož ale ona byla zdatná a odvážná dívka, pokoušela se mu někdy postavit a vrátit mu způsobené přikopí, ovšem proti jeho brutalitě neměla šanci. Schytala od něj tvrdé rány a kopance. Nikdo se jí

nezastal. Po takovém střetu často plakala. Rodiče a učitelé se nikdy o jejím trápení nedověděli. Oběti agresivity tohoto „gentlemana“ se krátkodobě staly dvě další dívky s výborným prospěchem.

Po příchodu nového žáka, který byl jednoznačně nejsilnější a přitom povahově mírný a jemný, násilí zmíněného chlapce ustalo.

Je zajímavé, že dívka, která se mi s tímto příběhem svěřila a kvůli níž jsem navázal spolupráci s mimořádně obětavou výchovnou poradkyní, si po delší době téměř na nic nevzpomněla. Její bolestivé vzpomínky byly vytěsněny mimo vědomou oblast.

Kolář M. (2005) Bolest šikanování

Praha: Portál, 2005

INFORMAČNÍ LETÁK PRO STUDENTY SOŠ JOSEFA SOUSEDÍKA VSETÍN

- Nikdo nemá právo druhému ubližovat!
- Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.
- Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto.

PŘEKONEJ STRACH A ZAJDI ZA UČITELEM, KTERÉMU DŮVĚŘUJEŠ (ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE, ŠKOLNÍM PSYCHOLOGEM, VÝCHOVNÝM PORADCEM).

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšimli si tě.

Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct, je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrať se na učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvalu říct to ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 800 155 555 nebo 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

DOPORUČENÁ LITERATURA Z OBLASTI ŠKOLNÍHO ŠIKANOVÁNÍ

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.

Kolář, M. (Ed.) (2004). Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30.3.

Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.

Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: sborník metod. Praha, IPPP.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.

Časopisy

Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociální prevence. Bratislava: Národné osvetové centrum.

Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina č.3/2007

Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18

Kolář, M. (2005). Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.

Kolář, M. (1998). Soudce Lynch na českých školách? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan; in Sborník „Prevence šikanování ve školách“, Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha.